

DOI: 10.32999/ksu2524-0838/2024-36-4

УДК 639.1.06 (477)

Семенюк С.К., Шейгас І.М.

ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЕДЕННЯ ВОЛЬЄРНОГО МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

ДВНЗ «Херсонський державний аграрно-економічний університет»,
e-mail: mrssemenyuk@gmail.com

Державне підприємство «Степовий, ім. В.М. Виноградова, філіал Українського ордена
«Знак Пошани» науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації
ім. Г.М. Висоцького», м. Олешки, Україна

У роботі наведені результати досліджень відносно вольєрного мисливського господарства в Україні. Аналіз сучасної проблематики мисливського господарства в Україні показав досить низький (галузевий) рівень його ведення. Відповідно до існуючого законодавства (Закон України «Про мисливське господарство та полювання», від 22 лютого 2000 року – № 1478-III / Відомості Верховної Ради України (редакція станом на 10.03.2017, зі змінами) мисливське господарство є сферою суспільного виробництва держави. Для вирішення сучасних проблем мисливства на більш високому (державному) рівні напрацьовано ряд документів (заклучні звіти НТР №№17 та 9, їх вихідні документи – «Рекомендації, Правила, Настанови» 2014 та «Інструкція» 2019 років). Вони допоможуть адекватно сприйняти до виконання основні нагальні завдання мисливськогосподарського виробництва.

При дослідженні мисливської тематики в Україні виникла думка створення координаційного мисливського центру, науково-експериментальною базою якого мала стати мережа науково-дослідних мисливських господарств у різних регіонах України. Такий Центр був створений рішенням Колегії Держкомлісгоспу України за № 81 від 08.09.1998. Згідно наказу ДКЛГ України від 12.07.2005 за № 372 з'явилася мережа досвідних господарств, по одному у кожній з лісомисливських областей країни. Всього лісомисливських областей 5: Поліська, Лісостепова (Правобережна), Лісостепова (Лівобережна), Степова (Північна), Степова (Південна). Методологічною основою проведення досліджень наукової мисливської теми стало Технічне завдання НДР № 13. У ньому розроблено систему заходів щодо напіввільного утримання мисливських ратичних тварин. На контролі залишається наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України 30.09.2010 № 429 «Порядок утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах».

Ключові слова: вольєрне господарство, полювання, ратичні тварини, законодавство.

Semeniuk S.K., Sheihas I.M.

EXPERIENCE AND PROSPECTS OF MANAGING AN ENCLOSURE HUNTING FARM IN UKRAINE

The work presents the results of research on enclosure hunting in Ukraine. The analysis of the modern problems of the hunting industry in Ukraine showed a rather low (sectoral) level of its management. According to the existing legislation (Law of Ukraine «On Hunting Farms and Hunting», dated February 22, 2000 - No. 1478-III / Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (edition as of March 10, 2017, with changes) hunting is a sphere of public production of the state. To solve the modern problems of hunting at a higher (state) level, a number of documents have been developed (final reports of the National Technical Research Institute No. 17 and 9, their

original documents – «Recommendations, Rules, Guidelines» of 2014 and "Instructions" of 2019). They will help to adequately perceive the implementation of the main urgent tasks of hunting and farming production.

During the study of hunting topics in Ukraine, the idea of creating a coordinating hunting center arose, the scientific and experimental base of which was to become a network of scientific research hunting farms in different regions of Ukraine. Such a Center was created by the decision of the Board of the State Forestry Committee of Ukraine under No. 81 dated September 8, 1998. According to the order of the State Board of Forestry of Ukraine dated 12.07.2005 under No. 372, a network of experimental farms appeared, one in each of the country's forestry regions. There are 5 forestry regions in total: Poliska, Lisostepova (West Bank), Lisostepova (East Bank), Stepova (North), Stepova (South). The methodological basis for conducting research on the scientific topic of hunting became the Technical task of the Scientific Research Work No. 13. It developed a system of measures for the semi-free keeping of hunting hoofed animals. The order of the Ministry of Environmental Protection of Ukraine dated September 30, 2010 No. 429 «The procedure for keeping and breeding wild animals that are in captivity or in semi-free conditions» remains on the watch list.

Key words: enclosure farming, hunting, hoofed animals, legislation.

У лісомисливському господарстві України відмічається невідповідність низької фактичної величини наявного фауністичного ресурсу високому середньому бонітету якості угідь у більшості мисливських господарств країни, незалежно від регіону. Потребує наукового доопрацювання нормативна база мисливської галузі. Відсутні загальні методики організації практичного дичинорозведення, які здатні оперативно підвищити чисельність поголів'я диких тварин (у т.ч. – шляхом напіввільного утримання та розмноження мисливських звірів, а також визначення критеріїв прийнятності певних методів полювання у великих за площею вольєрах) [10].

Відомо про накопичений великий досвід ведення вольєрного мисливського господарства в країнах Європи, Америки, Африки, у Новій Зеландії. Вольєрне господарство виявилось рентабельнішим, ніж тваринництво. Це призвело в деяких європейських країнах до переорієнтації сільського господарства на розведення оленеподібних [8]. Одним із бажаних трофеїв для європейських мисливців є роги оленя благородного (*Cervus elaphus*), лані (*Cervus dama*), муфлона (*Ovis ammon*). Дорогими трофейними рогами відзначилися олені, добуті у мисливських угіддях Болгарії, Австрії, Угорщини, Румунії.

У країнах Європи вольєри для утримання ратичних включають невеликі галявини або острови деревно-чагарникової рослинності. До 80% площі вольєри займають культурні пасовища, що перемежуються ярами, островами дерев. Це дає можливість тваринам повноцінно харчуватись у безсніжний період року, заготовляти достатню кількість сінажу для годування звірів узимку та напровесні. Особливої уваги заслуговує огорожений вольєр. Він має бути побудований з якісного матеріалу та експлуатуватися без суттєвого ремонту десятки років. Вольєри повинні мати продуману внутрішню структуру. Необхідно мати кілька зон, які дозволяють вибірково

підходити до тварин, що містяться в них, залежно від їх призначення і планів на подальше використання.

Вольєри створюються на території лісгоспів, національних парків та мисливських господарств різного підпорядкування. Серед країн Європи найбільше мисливських ферм зареєстровано в Німеччині – близько 4,5 тис. У Чехії створено 196 вольєрних господарств загальною площею 48,7 тис. га. [11]. У Словаччині, Польщі, Угорщині на 20 мисливських фермах утримується 5,5 тис. оленів і ланей. У невеликій за територією країні – Данії організовано близько 650 ферм, в яких утримують понад 30 тис. оленеподібних. Загалом, у Європі зареєстровано близько 10 тис. ферм, в яких перебувають 380 тис. ратичних.

В Австралії диких тварин утримують в 1,5 тис. вольєрах. В США кількість вольєрів та мисливських ферм дещо менша (1,0 тис.), проте чисельність оленеподібних, яких утримують тут, майже в два рази більша, ніж в Австралії, і становить 400 тис. голів [12].

Основне **завдання** нашого дослідження – зробити короткий аналіз сучасної проблематики мисливського господарства в Україні.

Мета – обґрунтування обраної тематики майбутнього наукового дослідження, а саме – її доцільності на даний історичний момент. Ми повинні визначитися, чи дійсно наукова тема, що розробляє системи заходів щодо напіввільного утримання мисливських тварин, є реально актуальною у мисливському господарстві України на даний час та близьку перспективу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

У сучасній системі природокористування України лісомисливське господарство взагалі, мисливське – зокрема, ніколи раніше не асоціювалося з окремою галуззю виробництва. З появою Закону України «Про мисливське господарство та полювання» припинилися шкідливі дискусії щодо правової невизначеності галузі, було визнано доцільність, вагу та значення мисливства. На державному рівні було признано, що вітчизняне лісомисливське господарство має галузеві ознаки, а саме – специфічний предмет виробництва – державний мисливський фонд, що є природним ресурсом загальнодержавного значення і спеціальне використання мисливських тварин шляхом ведення мисливства.

Для комплексного мисливського господарства необхідно тримати спеціально підготовлений контингент спеціалістів (мисливствознавців та єгерську службу), що забезпечують функціонування галузі. Специфічні методи роботи, зокрема – охоронні заходи, використання, виготовлення та реалізація спеціальних знарядь праці (мисливська зброя, пристосування та спорядження), фахові прийоми та інструменти переробки продукції – все це забезпечує охорону мисливських угідь та виконання спортивно-рекреаційних функцій полювання. Надаються мисливські та побутові послуги. Мисливська

галузь забезпечує фахову підготовку кадрів через систему вищих навчальних, середніх спеціальних та професійних закладів [10].

Група дослідників на чолі з О.Л. Кратюком [12] на основі матеріалів Державної служби статистики України, Державного агентства лісових ресурсів України, а також проектів організації і розвитку мисливського господарства користувачів мисливських угідь Житомирської області проаналізували стан вольєрного господарства Житомирської області. По їхнім даним на 01.03.2018 р. на території області мисливське господарство вели 91 користувач. В 11 господарствах функціонували вольєри, загальною площею 941,7 га. У 2007 році площа вольєрів була меншою у 8 разів.

Не всі наявні в Житомирській області вольєри потрапляють в офіційну статистику. Деякі розташовані на території приватних мисливських господарств. Нагальним стає питання контролю за виконанням наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища України 30.09.2010 № 429 «Порядок утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах». Важливим також є розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.07.2010 № 1585-р "Про затвердження переліку нормативно-правових актів з питань захисту тварин від жорстокого поводження" та з метою утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах, суб'єктами господарювання.

Коли у 2017 р. чисельність основного поголів'я ратичних досягла 561 особини 6 видів, стало очевидним, що на обмеженій території важко забезпечити вільне стадо всім необхідним. Назріла потреба для якісного ведення мисливського господарства збільшувати чисельність тварин у вольєрах та кількість самих вольєрів [6].

Автори покладають великі надії на перспективи подальшого розвитку вольєрного господарства на території Житомирської області. Звертають особливу увагу на необхідність встановлення залежності між площею вольєрів, видовим складом тварин та станом лісових насаджень. Пропонують розробити рекомендації щодо невиснажливого ведення вольєрного господарства в лісах.

Однією з визначальних проблем мисливського господарства в Україні є невідповідність низької фактичної величини фауністичного ресурсу (зокрема – чисельності ратичних мисливських тварин) високому бонітету якості мисливських угідь. Це стосується більшості мисливських господарств різних регіонів. Також відсутні загальні методики практичного дичинорозведення, що здатні оперативно підвищувати поголів'я диких ратичних напіввільного утримання та розведення мисливських тварин. Немає визначення критеріїв прийнятності певних методів полювання у великих за площею вольєрах. Необхідно уніфікувати методичні прийоми з підвищення рівня розвитку вольєрного господарства мисливської галузі. Назріла потреба пошуку інтенсивних методів та методик розведення найбільш типових видів ратичних,

зокрема різних видів Оленячих. Необхідне наукове обґрунтування видового зонального переліку мисливських видів тварин, які придатні для напіввільного дичинорозведення у різних лісомисливських зонах України. Багато питань щодо вдосконалення законодавства відносно регламентації напіввільного утримання мисливських тварин [7].

Головне завдання даного матеріалу – короткий аналіз сучасної проблематики мисливського господарства в Україні та, частково – за її межами. Метою є обґрунтування обраної тематики наукового дослідження, її доцільності на даний історичний момент. Необхідно визначитися, наскільки «мисливська» наукова тема, що розробляє системи заходів щодо напіввільного утримання мисливських ратичних тварин, є реально актуальною у мисливському господарстві нашої держави на даний час та близьку перспективу.

Відмічаємо низький (галузевий) рівень ведення мисливського господарства, яке, відповідно існуючого законодавства (Закон України «Про мисливське господарство та полювання», від 22 лютого 2000 року – № 1478-III / Відомості Верховної Ради України (редакція станом на 10.03.2017, зі змінами) – є сферою суспільного виробництва держави. Необхідно сучасні проблеми мисливства вирішувати на більш високому (державному) рівні. Останні заключні звіти НТР №№17 та 9, їх вихідні документи – «Рекомендації, Правила, Настанови» 2014 та «Інструкція» 2019 років [3, 4, 5, 9] мають на меті, певним чином, допомогти мисливському користувачеві розібратися в сучасному значенні окремих категорій та термінів цього Закону, адекватно сприйняти до виконання основні нагальні завдання мисливського господарського виробництва.

В Україні в сучасних умовах стагнації мисливської галузі відбувається зміна формату лімітуючого впливу окремих груп чинників на стан популяцій основних видів мисливських тварин, зокрема ратичних. На фоні недовикористання екологічного потенціалу угідь, лімітуючу роль виконують: з біотичних факторів – хижацтво вовків, з антропогенних – браконерство та низький фаховий рівень ведення мисливства. Як результат, фахова віддача 1000 га мисливських угідь в Україні (на прикладі козулі) станом на 01.01.2013 у 66 разів менша, ніж в Угорщині, в 71 – ніж у Польщі та у 260 – ніж у Німеччині [10]. Логіка економічної перспективи розвитку мисливського господарства України ніяким чином не схиляється у бік інтенсифікації розвитку шляхом впровадження витратного вольєрного господарства за умови недовикористання високої природної продуктивності мисливських угідь. Для чого витратити величезні кошти на розвиток вольєрного господарства, якщо популяція, скажімо – кабана, здатна за декілька років на порядок збільшити свою чисельність. Необхідне виконання лише двох умов: при достатній кормовій базі – відсутність незаконних полювань та вовчого хижацтва.

Важливим для Європейських та американських мисливців став той факт, що на незначній території напівпустельних солончакових угідь острова

Джарилгач проживає критично висока (навіть для мисливських господарств Європи, не кажучи вже про багаті природними кормами поліські та лісостепові угіддя України) чисельність оленя європейського, муфлона та лані, щільність населення яких перевищує розрахунковий оптимум у 2, 4–4,5 та 1,5–2 рази відповідно. Але треба враховувати, що така висока чисельність ратичних проживає на межі природного запасу кормів в угіддях і, поки що, не було жодного епізоотичного спалаху [8]. Отже, лише забезпечення раціональної експлуатації популяцій диких ратичних та реальної охорони гарантує їх високу чисельність та гарантії стабільності біоценозу.

Волох А.М. [1] стверджує, що утримування диких тварин у напіввільних умовах та в неволі є вимушеною реакцією людини на зростання антропогенного тиску на природу. З однієї сторони воно дозволяє зберегти певні види від вимирання, а з іншої – збільшити чисельність тварин до експлуатаційних розмірів. На думку автора, розведення диких копитних у вольєрах чи на ранчо створюють низку потенційних витрат та ризиків. Вирощування та реалізація диких тварин відноситься до сільськогосподарської діяльності. Ефективність та потенційні наслідки такої діяльності нерозривно пов'язані з управлінням тваринними ресурсами та екосистемами, а від їх стану залежать всі види у природному середовищі.

Дослідження мисливської тематики в Україні виявило багато регіональних проблем у біологічних системах «лісове–мисливське господарство», «лось–олень–лісовий молодняк», «хижак–дика рослиноїдна тварина, як жертва» [9]. Низький рівень знань про особливості взаємних зв'язків та будь-якої координації дій у вирішенні згаданої проблематики призводило до хаотичного ведення мисливського господарства. Виникла думка створення координаційного мисливського центру, генератора мисливських ідей, науково- експериментальною базою якого мала стати мережа науково-дослідних мисливських господарств у різних регіонах України. Такий Центр був створений рішенням Колегії Держкомлісгоспу України за № 81 від 08.09.1998. Згодом, згідно наказу ДКЛГ України від 12.07.2005 за № 372 – з'явилася мережа досвідних господарств, по одному у кожній з лісомисливських областей країни.

Наступні лісомисливські області:

1. Поліська – Новоград-Волинське дослідне лісомисливське господарство, Житомирська адміністративна область.
2. Лісостепова (Правобережна) – Дашівське дослідне лісомисливське господарство, Вінницька адміністративна область.
3. Лісостепова (Лівобережна) – Диканське дослідне лісомисливське господарство, Полтавська адміністративна область.
4. Степова (Північна) – Станично-Луганське дослідне лісомисливське господарство, Луганська адміністративна область.
5. Степова (Південна) – Скадовське дослідне лісомисливське господарство, Херсонська адміністративна область.

Гірські досвідні господарства. Закарпаття – В. Бичківське, Крим – Севастопольське.

Методологічною основою проведення досліджень наукової мисливської теми стало Технічне завдання НДР № 13. Воно розробляє системи заходів щодо напіввільного утримання мисливських ратичних тварин. Сюди входить 7 пунктів основних завдань та 8 пунктів етапів проведення робіт, які автори логічно скомпонували у 4 споріднені робочі позиції (I–IV), зокрема:

I. Вивчення закордонного і вітчизняного досвіду ведення вольєрного господарства.

II. Наукове забезпечення мисливськогосподарських основ.

III. Дослідження біологічних особливостей об'єктів розведення у напіввільних умовах та у неволі.

IV. Зооветеринарний догляд, санітарні заходи та моніторинг ведення вольєрного господарства.

Запропоновано таксономічний перелік видів ссавців-інтродуцентів (ратичні, ряд-вид):

Ряд Непарнокопитні – *Perissodactyla*

1. Кулан – *Eguus hemionus Pall*, утворює обмежені мікропопуляції.
2. Кінь Пржевальського – *Eguus przewalskii Pall*. Переселення цього виду у Чорнобильську зону попередньо дало позитивний результат [2].

Ряд Парнокопитні – *Artiodactyla*

3. Кабан – *Sus scrofa L.*, об'єкт активних переселень.
4. Лань – *Cervus dama L.*, об'єкт активних переселень.
5. Олень плямистий – *Cervus nippon T.*, об'єкт активних переселень.
6. Олень шляхетний – *Cervus elaphus L.*, об'єкт активних переселень.
7. Козуля європейська – *Capreolus capreolus L.*, активне розселення козулі почалося у 50-х роках минулого століття, тривало до 70-х років.
8. Козуля сибірська – *Capreolus pygargus Pall.*, переселення поодинокі.
9. Муфлон – *Ovis musimon Pall.*, об'єкт активних переселень.
10. Зубр – *Bison bonasus L.*, об'єкт активних переселень. Чисельність останнім часом падає.

11. Козерог сибірський – *Carpa sibirica Pall.*, переселення поодинокі.
12. Козел безоаровий – *Carpa aegargus Erx.*, переселення поодинокі.
13. Козел кавказький – *Carpa caucasica Pall.*, переселення поодинокі.
14. Сайгак – *Caiga tatarica L.*, утворює обмежені мікропопуляції. Відомо про позитивний досвід розведення сайгака у 2008–2009 роках у біосферному заповіднику «Асканія-Нова» (Херсонська область) [10].

ВИСНОВОК

Автори вивчили закордонний, а також опрацювали місцевий досвід практик ведення вольєрного господарства. Стало очевидним, що розвиток та удосконалення сучасного стану мисливської галузі України неможливе без продовження наукових досліджень. Вони передбачають розробку та

впровадження регіональних методик, систем заходів з напіввільного утримання мисливських видів ратичних тварин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волох АМ. Вирощування диких копитних: монографія. Херсон: Олді-плюс, 2019. 400 с.
2. Воробйов ЄО, Паскевич СА. Біотопічна приуроченість Чорнобильської популяції коня Пржевальського *Equus ferus przewalskii* Poljakov, 1881. Вісті біосферного заповідника «Асканія-Нова».2019;21:162-170.
3. Гулик ІТ., Шейгас ІМ., Струтинський ОВ. Інструкція з методів обліку чисельності мисливських тварин. Х.: УкрНДІЛГА;2019. 74 с.
4. Заключний звіт з теми № 17 «Дослідити особливості організації та ведення мисливського господарства в Україні в сучасних умовах (2010–2014рр.)», № Держреєстрації 0110U001921.
5. Заключний звіт з теми № 9 «Удосконалити методи обліку чисельності мисливських тварин та розробити нормативи щодо компенсації збитків, які наносять мисливські тварини лісовому господарству», змінений варіант: «Удосконалити методи обліку чисельності мисливських тварин (2015–2019 рр.)», № Держреєстрації 0115U001194.
6. Кратюк ОЛ., Гузій АІ., Власюк ВП., Бездітко ЛВ. Характеристика вольєрів для ратичних *Artiodactyla* на території Житомирської області. Науковий вісник НЛТУ України.2018;28(2):50-52.
7. Семенюк СК., Шейгас ІМ. Ризики, пов'язані з майбутнім переселенням диких ратичних тварин на острові Джарилгач. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конф. Екологія і природокористування в системі оптимізації відносин природи і суспільства; 2016 берез. 24-25; Тернопіль. Тернопіль: Крок; 2016, ч.1., с. 166-168.
8. Хоецький ПБ., Новак АА., Похалюк ОМ. Світовий досвід ведення вольєрного мисливського господарства. Науковий вісник НЛТУ України. 2015; 25(3):32-37.
9. Шейгас ІМ., Гулик ІТ. Рекомендації щодо організації та ведення мисливського господарства в Україні. Харків; 2014. 201 с. (Проект).
10. Шейгас ІМ., Гулик ІТ., Семенюк СК. Передумови, досвід та перспективи ведення вольєрного мисливського господарства в Україні. Всеукраїнська науково-практ. конф. Аспекти сталого розвитку лісового, сільського, водного та енергетичного господарств зони Полісся України; 2021 квіт. 08; Житомир. Житомир: ЖАТК; 2021. с. 135-138.
11. Bombik Paweł. Czyje więcej większe. Łowec Polski. 2010;10:16-26.
12. Žbanek Stanislav. Farmove chovy jelenovitych. Myslivost. Straz myslivosti. Rocnik. 2000;48 (78)(9):10-11.

REFERENCES

1. Volokh AM. Vyroshchuvannia dykykh kopytnykh: monohrafiia. Kherson: Oldi-plius, 2019. 400 s. [in Ukrainian]
2. Vorobiov YeO, Paskevych SA. Biotopichna pryurochenist Chornobylskoi populiatsii konia Przhevalskoho *Equus ferus przewalskii* Poljakov, 1881. Visti biosferneho zapovidnyka «Askaniia-Nova».2019;21:162-170. [in Ukrainian]
3. Hulyk IT., Sheihas IM., Strutynskyi OV. Instruktssiia z metodiv obliku chyselnosti myslivskykh tvaryn. Kh.: UkrNDILHA;2019. 74 p. [in Ukrainian]

4. Zakliuchnyi zvit z temy № 17 «Doslidyty osoblyvosti orhanizatsii ta vedennia myslyvskoho hospodarstva v Ukraini v suchasnykh umovakh (2010–2014rr.)», № Derzhreiestratsii 0110U001921. [in Ukrainian]
5. Zakliuchnyi zvit z temy № 9 «Udoskonalyty metody obliku chyselnosti myslyvskykh tvaryn ta rozrobyty normatyvy shchodo kompensatsii zbytkiv, yaki nanosiat myslyvski tvaryny lisovomu hospodarstvu», zminenyi variant: «Udoskonalyty metody obliku chyselnosti myslyvskykh tvaryn (2015–2019 rr.)», № Derzhreiestratsii 0115U001194. [in Ukrainian]
6. Kratiuk OL., Huzii AI., Vlasiuk VP., Bezditko LV. Kharakterystyka volieriv dlia ratychnykh Artiodactyla na terytorii Zhytomyrskoi oblasti. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. 2018;28(2):50-52. [in Ukrainian]
7. Semeniuk SK., Sheihas IM. Ryzky, poviazani z maibutnim pereselenniam dykykh ratychnykh tvaryn na ostrovi Dzharylhach. Materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konf. Ekolohiia i pryrodokorystuvannia v systemi optymizatsii vidnosyn pryrody i suspilstva; 2016 berez. 24-25; Ternopil. Ternopil: Krok; 2016, ch.1., s. 166-168. [in Ukrainian]
8. Khoietskyi PB., Novak AA., Pokhaliuk OM. Svitovi dosvid vedennia voliernoho myslyvskoho hospodarstva. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. 2015; 25(3):32-37. [in Ukrainian]
9. Sheihas IM., Hulyk IT. Rekomendatsii shchodo orhanizatsii ta vedennia myslyvskoho hospodarstva v Ukraini. Kharkiv; 2014. 201 p. (Proiekt). [in Ukrainian]
10. Sheihas IM., Hulyk IT., Semeniuk SK. Peredumovy, dosvid ta perspektyvy vedennia voliernoho myslyvskoho hospodarstva v Ukraini. Vseukrainska naukovo-prakt. konf. Aspekty staloho rozvytku lisovoho, silskoho, vodnoho ta enerhetychnoho hospodarstv zony Polissia Ukrainy; 2021 kvit. 08; Zhytomyr. Zhytomyr: ZhATK; 2021. s. 135-138. [in Ukrainian]
11. Bombik Paweł. Czyje więćce więkšie. Łowec Polski. 2010;10:16-26. [in Polish]
12. Žbanek Stanislav. Farmove chovy jelenovitych. Myslivost. Straz myslivosti. Rocnik. 2000;48 (78)(9):10-11. [in Polish]

Стаття надійшла до редакції / The article was received 13.04.2024